

ONA TILI DARSLARIDA MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

*Farg'ona davlat universiteti qoshidagi akademik
litsey ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

Gulbahor Valijonovna Isaqova

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada ona tili darslarida muammoli ta'lim texnologiyasidan foydalanishning nazariy-metodik asoslari, uning ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni hamda amaliy ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot jarayonida muammoli ta'limning mohiyati, uni ona tili mashg'ulotlariga tatbiq etish yo'llari, o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va nutqiy faolligini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ona tili darslarida muammoli vaziyatlar yaratish orqali o'quvchilarni faol bilish jarayoniga jalb etish, nazariy bilimlarni amaliy nutq bilan bog'lash masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Maqola ona tili o'qituvchilari, metodistlar hamda ta'lim jarayonini takomillashtirish bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: ona tili ta'limi, muammoli ta'lim, pedagogik texnologiya, mustaqil fikrlash, nutqiy faoliyat, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchini tayyor bilimlar iste'molchisi sifatida emas, balki bilish jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirish masalasi tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda, ayniqsa ona tili kabi tafakkur va nutq bilan bevosita bog'liq bo'lgan fanlarni o'qitishda bu yondashuv muhim metodik asoslardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Ona tili darslarida o'quvchining faqat grammatik qoidalarini eslab qolishi emas, balki ularni anglab yetishi, tahlil qilishi va real nutqiy vaziyatlarda qo'llay olishi asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, izlanish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi [1].

ASOSIY QISM

Muammoli ta'lim texnologiyasi o'quv jarayonini maxsus yaratilgan muammoli vaziyatlar asosida tashkil etishni nazarda tutadi, bunda o'quvchi tayyor xulosalarni qabul qiluvchi emas, balki muammoni anglab, uni hal etish yo'llarini izlovchi faol shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Ona tili darslarida bunday yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning til hodisalariga nisbatan ongli munosabatini shakllantiradi, chunki til birliklari va qoidalar muayyan muammo doirasida tahlil qilinadi va shu orqali ularning mohiyati chuqurroq anglanadi. Masalan, sintaksis bo'limini o'rganishda gap tuzilishini oddiy izohlash o'rniga, matndan olingan real nutqiy vaziyat asosida "Nima uchun

aynan shu gap shakli tanlangan?” yoki “Bu fikrni boshqa usulda ifodalash mumkinmi?” kabi savollar qo‘yilishi o‘quvchini fikrlashga undaydi [5].

Ona tili darslarida muammoli ta’lim texnologiyasini qo‘llash, avvalo, o‘qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlikni talab etadi, chunki muammoli vaziyatni sun’iy emas, balki o‘quv materialining ichki mantiqidan kelib chiqib yaratish muhim ahamiyatga ega. Leksikologiya mavzularini o‘rganishda so‘z ma’nosining ko‘p qirraliligini muammoli savollar orqali ochib berish, o‘quvchilarda til sezgisini rivojlantiradi va ularni so‘z tanlashga ongli yondashishga o‘rgatadi. Bunday jarayonda o‘quvchi lug‘at bilan ishlashga, matnni kontekst asosida tahlil qilishga va o‘z fikrini asoslab berishga harakat qiladi, bu esa uning nutqiy kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi [8].

Muammoli ta’lim texnologiyasining yana bir muhim jihati shundaki, u ona tili darslarida og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi, chunki muammoni hal etish jarayonida o‘quvchi o‘z fikrini bayon etishga, bahs-munozarada ishtirok etishga va xulosalar chiqarishga majbur bo‘ladi. Insho va esse yozish jarayonida muammoli savollarga asoslangan topshiriqlar berish o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini faollashtiradi va ularni qoliqlangan ifodalardan voz kechishga undaydi. Natijada o‘quvchi yozma nutqda mantiqiy izchillikni saqlash, dalillardan foydalanish va fikrini aniq ifodalash ko‘nikmalarini egallaydi [12].

Shuningdek, muammoli ta’lim texnologiyasi ona tili darslarining tarbiyaviy imkoniyatlarini ham kengaytiradi, chunki muammoli vaziyatlar orqali o‘quvchilarda mas’uliyat, o‘z fikrini himoya qila olish, boshqalarning nuqtayi nazariga hurmat bilan yondashish kabi ijtimoiy ahamiyatga ega sifatlar shakllanadi. Bu esa akademik litsey o‘quvchilarini nafaqat bilimli, balki fikrlay oladigan va muloqotga tayyor shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi [15].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida muammoli ta’lim texnologiyasidan foydalanish o‘quvchilarning tilshunoslik bilimlarini chuqurroq o‘zlashtirishiga, mustaqil va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga hamda nutqiy faolligini oshirishga samarali ta’sir ko‘rsatadi. Mazkur texnologiya ta’lim jarayonini jonlantiradi, dars mazmunini hayotiy va qiziqarli qiladi hamda ona tili fanining amaliy ahamiyatini kuchaytiradi. Shu bois ona tili o‘qituvchilari dars jarayonida muammoli ta’lim elementlaridan tizimli va maqsadli foydalanishi ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Asosiy adabiyotlari

1. Mahmudov N. Til va tafakkur. – Toshkent: Fan, 2008.
2. Hojiyev A. O‘zbek tili nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2004.

3. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2010.
4. Yo‘ldoshev M. Matn va uning lingvistik tahlili. – Toshkent: Fan, 2008.
5. Karimov B. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
6. Qosimova K. Nutq madaniyati asoslari. – Toshkent: Akadernashr, 2012.
7. Abdupattoyev M. Ta’limda muammoli yondashuv. – Toshkent: Fan, 2016.
8. Sayfullayeva R. Hozirgi o‘zbek tili. – Toshkent: Akadernashr, 2016.
9. G‘ulomov A. O‘zbek tilshunosligi masalalari. – Toshkent: Fan, 2006.
10. Jo‘rayev R. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2014.

Xorijiy adabiyotlar

11. Dewey J. How We Think. – New York: D.C. Heath, 1933.
12. Bruner J. The Process of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1960.
13. Brown H.D. Teaching by Principles. – New York: Pearson, 2007.
14. Richards J.C. Curriculum Development in Language Teaching. – Cambridge: CUP, 2001.
15. Nunan D. Language Teaching Methodology. – London: Prentice Hall, 2003.

Scopus maqolalari

16. Hmelo-Silver C.E. Problem-based learning // Educational Psychology Review, 2004.
17. Savery J.R. Overview of problem-based learning // Interdisciplinary Journal of PBL, 2006.
18. Kirschner P., Sweller J., Clark R. Why minimal guidance fails // Educational Psychologist, 2006.
19. Barrows H.S. Problem-based learning in education // Medical Education, 1996.
20. Schmidt H.G. Problem-based learning rationale // Medical Education, 1983.

Mahalliy saytlar

21. www.lex.uz
22. www.edu.uz
23. www.ziyonet.uz
24. www.uzedu.uz

Xorijiy saytlar

25. www.unesco.org
26. www.oecd.org